

Sociální politika města Prahy ve světle dlouhodobého bezdomovectví

Petr Holpuch 22. 9. 2008

Seminární práce k předmětu „Etnometodologická a konverzační analýza“

"Chceme-li řešit takzvaný "problém bezdomovectví" seriózně, měli bychom ze všeho nejdříve být schopni jasně si odpovědět na otázku proč je bezdomovectví problémem, pro koho je bezdomovectví problémem a z jakých konkrétních důvodů je problémem." ¹

Úvod

Z hlediska sociální politiky směřované k fenoménu bezdomovství je rok 2008 pro město Praha přelomovým. Je to totiž v porevoluční historii vůbec poprvé, kdy byla vytvořena koncepce, která se touto takzvanou "problematikou" zabývá systematicky a hlavně komplexně. Tato koncepce nese název "Akční plán řešení problematiky bezdomovectví pro rok 2008 a následující období" (dále jen APŘPB).

Před dalšími úvahami nad APŘPB a současným systémem sociálních služeb v Praze je třeba alespoň stručně představit o co v politice, jež je směřovaná k bezdomovcům, vlastně jde. Jakkoliv může být tato politika sofistikovaná, vždy bude vycházet z kombinace dvou základních přístupů, přičemž v této kombinaci bude jeden z těchto přístupů převládat.

První z nich spočívá v tendenci zmírnit dopady života na ulici na osoby na ulici žijící. Jedná se tedy o jakousi snahu ulehčit bezdomovcům jejich životní situaci a tím pádem je takto nepřímou podporou v jejich současném životním stylu. Do tohoto směru spadá například ničím nepodmíněné poskytování potravin, ošacení, dočasného ubytování, zdravotnického materiálu či lékařské péče. Hlavním cílem tohoto přístupu je snaha o okamžité snížení prožívaného utrpení.

Druhý přístup naopak klade důraz na začlenění bezdomovců zpět do většinové společnosti (respektive na vytlačení bezdomovců z ulic)². Takto založená politika distribuuje mezi bezdomovce veškeré materiály a služby podmíněně. To znamená, že chce-li bezdomovec využívat určité služby, musí splnit konkrétní podmínky, které mají vést k jeho začlenění do společnosti. Pokud tyto podmínky splnit odmítá, nemá pak nárok na požívání služeb určených bezdomovcům.

Po letném pročtení APŘPB je zřejmé, že důraz je zde kladen na druhý z uvedených přístupů.

V této práci bych chtěl upozornit na potenciální rizika, na která může tato koncepce narazit při přehnaném důrazu na "začleňování" v Praze se pohybujících bezdomovců do většinové společnosti. Vycházet budu z analýzy čtyř narativů, které jsem osobně zaznamenal formou polostandardizovaných rozhovorů se čtyřmi muži, kteří dlouhodobě žijí na pražských ulicích.

Respondenti

Respondenty budu v této práci označovat pseudonymy Václav, Pavel, Jiří a Evžen. Tyto čtyři muže jsem poznal v průběhu výkonu terénní sociální práce, kterou provádím jakožto zaměstnanec o. s. "Ježek a čížek". Jejich společnou charakteristikou je dlouhodobá absence jakéhokoliv úsilí o začlenění do většinové společnosti. Nikdo z nich v současné době

¹ Z mého autobiografického deníku, který jsem si vedl během týdenního zúčastněného pozorování v převleku za pražského bezdomovce

² Na veřejnosti prezentovaná snaha o "začlenění bezdomovců" může být výbornou a nenápadnou maskou pro snahu o "vytlačení bezdomovců z ulic". Jelikož ať už je naším skutečným cílem první či druhý, k obojímu lze užít víceméně stejnou strategii.

nevyužívá sociální služby určené pro osoby bez přístřeší a to navzdory velmi dobré znalosti těch zařízení, která takovéto služby poskytují. Jedná se tedy o osoby, pro něž se bezdomovství stává tím, o čem v sociologii hovoříme jako o životním stylu (viz např. Dufková 2007).

Všechny tyto osoby disponují sadou specifických dovedností a znalostí, které jim umožňují dlouhodobě přežívat v prostředí ulic města Prahy. Rekrutoval jsem je z osob, které velkou část dne tráví posedáváním na lavičkách v centru města.

Ještě bych rád zdůraznil, že výpovědi těchto osob nelze zobecnit na celou populaci pražských bezdomovců. Jejich přístup k vlastní životní situaci je typický pouze pro omezenou skupinu na ulici žijících osob. Nicméně právě tato skupina stojí v popředí zájmu mé práce, jelikož zejména její členové jsou typickými představiteli takzvaného zjevného bezdomovectví, proti kterému je vedena ze strany pražského magistrátu tichá bitva.

"Akční plán řešení problematiky bezdomovectví pro rok 2008 a následující období"

APŘPB si klade za cíl „(...) zmírnit negativní jevy, které bezdomovectví provázejí a usnadnit tak běžným občanům Hlavního města Prahy jejich každodenní život" (APŘPB 2008 : 3). Je zde tedy zcela otevřeně sděleno, že tato koncepce má především usnadnit život občanům, nikoliv bezdomovcům. Lze předpokládat, že takto odvážně vymezený cíl byl zformulován až po tom, co Magistrát hlavního města Prahy měl k dispozici výsledky kvantitativního výzkumu objednaného u agentury Focus (Focus 2007).

Výzkum byl realizován na vzorku o rozsahu 1000 respondentů. Jedním z ústředních témat výzkumu bylo sledování míry solidarity pražanů k různým sociálním skupinám. Nejmenší podporu v tomto ohledu získali právě bezdomovci a drogově závislí (APŘPB 2008 : 3).

Tato koncepce se ihned v úvodu zcela otevřeně staví k bezdomovství především jako k hrozbě, jako k riziku, které je třeba do maximální možné míry eliminovat (viz tamtéž).

APŘPB počítá s propojeným systémem prevenčních hlídek, které mají za úkol bezdomovce vyhledávat a sady sociálních zařízení, s jejichž pomocí se mají tyto osoby následně rehabilitovat. Jedná se zejména o noclehárny, azylové domy, o místa tréninkových zaměstnání, místa kde jsou klienti podporováni při hledání zaměstnání atp.

APŘPB rozděluje kontaktované bezdomovce na dvě skupiny. Do první z nich spadá ten, kdo je označen jako "*bezdomovec se zájmem o pomoc (spolupracující)*" (tamtéž : 5), do skupiny druhé spadá "*bezdomovec bez zájmu o pomoc (nespolupracující), agresivně reagující na nabízenou pomoc či jinak zjevně porušující zákon*" (tamtéž : 5). Osobám ze skupiny první bude poskytnuta sada sociálních služeb, které mají vést k jejich začlenění do společnosti, zatímco osoby ze skupiny druhé, budou předány "specializovanému týmu městské policie" a následně policii ČR.

Potom však ten bezdomovec, který nabízenou pomoc slušně odmítne a zároveň zjevně nepáchá trestnou činnost, stojí mimo APŘPB. V tento moment se stává otázka: "Jakou část z celkové populace pražských bezdomovců tato skupina tvoří?", otázkou zásadní. Vůči této skupině osob se totiž APŘPB nijak nevynezuje. Jakoby předpokládal, že pokud bezdomovec není kriminálníkem, pak nutně musí toužit po sociální pomoci.

Poskytované sociální služby jako kritérium "žádaného" a "žádoucího"

Systém sociálních služeb v Praze je dnes tvořen zejména neziskovými organizacemi, které do značné míry fungují jako samostatné vzájemně nikterak nepropojené jednotky. Na základě sledování charakteru služeb, které nabízejí, získáme relativně dobrou představu o tom, co poskytovatelé těchto služeb považují za podstatné pro bezdomovce. Poskytované služby jsou vždy jakýmsi kompromisem mezi tím, co "bezdomovec žádá" a tím, co považuje poskytovatel za "žádoucí pro bezdomovce". Nyní uvedu výčet těch služeb, které jsou pro pražské poskytovatele nejvíce typické³.

1. jídlo
2. ošacení
3. možnost osprchovat se
4. možnost dočasného ubytování v noclehárně
5. možnost dočasného ubytování v azylovém domě
6. možnost bezplatného přístupu k internetu za účelem hledání zaměstnání s asistencí
7. možnost tréninkového zaměstnání (dotované pracovní místo v neziskové organizaci, jež má umožnit klientovi získání standardních pracovních návyků)
8. organizované volnočasové aktivity (divadlo, kreslení, filmové kluby...) za účelem vytvoření nových návyků pro trávení volného času či prezentování vlastní osoby

Z tohoto seznamu je patrné, že poskytovatelé sociálních služeb předpokládají, že bezdomovci trpí nedostatkem potravin a ošacení, že nemají možnost naplnit vlastní potřebu po osobní hygieně, že potřebují lůžka v ubytovacích zařízeních pro přespávání, že nenaplnují svůj čas vhodnými aktivitami, že nejsou zdatní při oslovování zaměstnavatelů a vyhledávání pracovních příležitostí, že mají problémy s dodržováním pracovního režimu.

Rozhodnutí zda využívat či nevyužívat tyto nabízené služby je plně na potenciálním klientovi - bezdomovci. Pokud tedy poskytovatel určitou službu nabízí, předpokládá, že o ni budou mít lidé žijící na ulici zájem.

Je-li naším cílem **umožnit** osobám bez přístřeší opětovné začlenění do většinové společnosti, které spočívá zejména v nalezení trvale udržitelného bydlení a zaměstnání, pak je takovýto systém služeb vhodný. Avšak chceme-li pomocí stejného systému docílit jakéhosi "vytlačení bezdomovců z ulic", lze předpokládat, že narazíme na značné obtíže. Nicméně právě o toto se snaží APŘPB.

Když tíživá sociální situace netíží

Zygmunt Bauman v knize Globalizace připisuje "sociálně nejslabším" - jeho slovy "tulákům" - velmi specifickou funkci. Lidé s nízkou životní úrovní jsou totiž významným stimulantem aktivity nižších středních tříd. Obraz ošoupaného tuláka se má nad životem členů středních tříd vznášet jako děsivý předobraz toho, co se jim může stát v okamžiku, kdy se oni sami přestanou dostatečně snažit (Bauman 1999 :115). K názoru, že odtažitý postoj veřejnosti vůči postavě bezdomovce není nic výjimečného, došli i autoři rozsáhlého výzkumu, jehož závěry jsou zveřejněny v práci "The Stigma of Homelessness: The Impact of the Label "Homeless" on Attitudes toward poor persons". Rovněž již výše zmíněný výzkum agentury Focus přináší pozoruhodnou kombinaci výpovědí. Přestože: *"Bezdomovec tví vnímá jako*

³ Zde vycházím zejména z vlastních zkušeností a znalostí současného systému sociálních služeb v Praze

víceméně velký problém většina Pražanů 83% (...)", tak "Bezdomovci na území hlavního města Prahy by se, dle dotázaných, měli postarat sami o sebe (85%)" (APŘPB 2008 : 14). Takovýto výsledek pouze nahrává Baumanově interpretaci, v níž je bezdomovec něčím, co jednak velmi zneklidňuje (problémem) a zároveň něčím, z čeho máme strach (tedy tím, co si nezaslouží naší péči).

Strach z vlastního bezdomovectví tedy může být pro členy většinové společnosti stimulem ke snaze udržet se ve stávajícím systému. To ovšem znamená, že v okamžiku, kdy se člověk na samé dno společnosti dostane, tento stimul z jeho života vymizí. Z neurčitého děsivého přízraku se po určité době stává všední žitá realita, na níž se člověk po určité době adaptuje. Čím více let člověk na ulici stráví, tím vyrovnanější a smířlivější postoj ke své situaci zastává. K tomuto závěru došli David A. Snow a Leon Anderson, kteří zkoumali vliv života na ulici na proces budování vlastní identity. Ti kdož se na ulici pohybují méně, než dva roky svou identitu budují spíše v kategoriích typických pro jejich dřívější život. Vnímají současnou situaci jako cosi dočasného. Oproti tomu ti, kdož jsou na ulici déle než dva roky, již ve velké míře budují svou identitu v kategoriích typických pro život na ulici a přestávají hovořit o brzké změně vlastní situace - tento přístup autoři výzkumu označují jako "přijetí role" (Snow, Anderson 1987 :1354). Domnívám se, že v životní kariéře bezdomovce hraje tento bod ústřední roli a není náhoda, že všichni z mých čtyř respondentů - pro něž je bezdomovství životním stylem - tento bod již překročili.

V následujících dvou podkapitolách se pokusím na základě analýzy sebraných narativů upozornit na potenciální nedostatky systému podmíněného poskytování sociálních služeb.

Nocleh

Postel v teplé místnosti je pro běžného Čecha čímsi samozřejmým, něčím co je naprosto zásadní, nezbytné. Dozvíme-li se, že někdo najednou "nemá kde spát" automaticky začneme přemýšlet, kde by se pro daného jedince mohla najít volná postel. Zrovna tak dostaneme-li se my sami neplánovaně do situace, kdy nemůžeme využít postel, s níž jsme pro tuto noc počítali, začneme kalkulovat, jaké jiné postele bychom mohli mít danou noc k dispozici. Možnost, že bychom si vzali peřinu či spacák a ulehli pod nejbližší most, vůbec nevezmeme v potaz. Takto vzniká jakási normalita nocování "v posteli, která je v místnosti". Nocování na veřejných prostranstvích se díky této normalitě stává patologickým jevem. V důsledku tohoto přístupu pak **předpokládáme**, že osoby, které spí na veřejných prostranstvích, nemají jinou možnost, a **že tento jejich přístup je indikátorem jejich kritické životní situace. U takto žijícího člověka pak předpokládáme, že se nachází v kritické životní situaci, přičemž jeho vynucené nocování na veřejných prostranstvích je jedním z jejich základních aspektů.** Tato úvaha je typická i pro zřizovatele sociálních služeb, a proto je jednou ze základních služeb právě možnost dočasného ubytování osob, které ztratily střechu nad hlavou.

Avšak ani jeden z mých respondentů tuto službu nevyužívá navzdory skutečnosti, že o této možnosti všichni vědí. Například Jiří chodí spát pod starý vagon na jednom z pražských nádraží. Na otázku jaký má vztah k danému místu odpovídá takto: *"(...)já ti povím, spal jsem na záchytkce, je tam čisto, všechno bílý, vysprchuješ se...ale ze záchytky jsem došel,...víš jako oni tě pustí, když chceš ty...ale já si z pod vagonu vyjdu kdy já chci...že nemám abstrák, rád, rád se tam vracím, lebo jsou tam všechny moji kamarádi, rozumíš..."*

Jiří vůbec nehodnotí míru pohodlí. Tím nejpodstatnějším faktorem pro volbu místa noclehu je přítomnost jeho kamarádů a možnost svobodně se rozhodnout v kolik hodin vstane.

Pavel, který spí i se svou družkou pod širým nebem ve křoví, jež je v centru města, se pro změnu vyjadřuje k možnosti azylového ubytování takto: *"Já ti sice rozumím, ale zas, ale zas já jsem si zvyk...na volnost, protože na tech azylákách musíš dodržovat určitý předpisy", a*

později takto: *"No tam musíš dodržovat určitý předpisy. Jasně alkohol je v prdeli a dobu, dobu dodržovat, tam musíš přijít do určitý hodiny. V zimě to je jedno, ale v tomhle tom období? A hlavně, já jsem na azylákách bydlel, tak vim co to je. Máš ten...tam televize, máš program a máš nevím, seriál sport, tamto tamto, ale zase je tam hlasování, že se nemůžeš podívat ty konkrétně na co ty chceš, že se odhlasujou úplně něco jinýho. No tak co. Tak seš znechucenej, rozumíš, co tím myslím, to né, to já už jsem z tohohle už jsem ponaučenej..."*

V případě Pavla je tedy nižší fyzický komfort pro změnu vykompenzován možnostmi svobodnějšího rozhodování.

To co může být pro bezdomovce ústředním důvodem pro rozhodnutí nevyužívat sociální služby je paradoxně snaha poskytovatelů těchto služeb o jejich resocializaci - tedy poskytování služeb podmíněně. Například Evžen, který spí pod jedním z pražských mostů, se k otázce proč tyto služby nevyužívá, vyjádřil takto: *"Protože kdo rychle dává, dvakrát dává, asi tak nějak. Tak když tam chceš se okoupat, tak proč tam musím sedět celý dopoledna, musíš projít téma procedurama, tak se na to vyseru. To je to samý jak máš třeba tu lod' (noclehárna na lodi Hermes). Přes zimu to možná je to jaksí tam nějak využíté, ale jinak, že teď'konc je to využíté jenom tym lidí, kteří na to jako serou, oni přijdou i na Naděj (tj nezisková organizace)."*

Václav strávil několik týdnů v nemocnici. V tomto období jej pravidelně navštěvovali terénní pracovníci z jedné neziskové organizace. Dokonce mu i zajistili ubytování v jednom ze svých nových zařízení. Václav souhlasil, že po ukončení hospitalizace v nemocnici toto zařízení začne využívat. Nicméně nakonec v něm nestrávil ani první noc. Důvodem byl vztah k vedoucímu tohoto zařízení: *"(...)Když jsem s ním mluvil, tak už jsem řek dalšímu prostě jako že jo a už mi chtěl povlíkat postel a já jsem odtamtud odešel. Já jsem řek hele to radši budu spát někde venku i s téma zádama, i s téma stehama, než abych poslouchal tady toho blba. Hned se mi nelíbil prostě, víš co.(...) Víš jako vypadalo to dobře to ubytování - pěkný čistý, i ty lidi co tam byli tak byli v pohodičce, víš, jako slušný, že se o to starali, ale prostě ten ředitel. Kdyby tam byl někdo jinej, kdyby tam byl (jméno), tak tam budu. On by mě chápal, protože mě zná ne, takhle. Protože on mě zná tady odsad, z tohohle prostředí. Kdežto ten ředitel mě zná jenom z toho, co slyšel, což je rozdíl, že jo."*

Z následujících ukázek je patrné, že normalita, která platí ve světě většinové společnosti, ve společnosti bezdomovců neplatí. Rozhodují-li se mezi noclehem na ulici a noclehem v určitém ubytovacím zařízení, rozhodují se stejným způsobem, jako se běžný občan rozhoduje například mezi dvěma hotely. Jejich prioritou není spát v posteli. Jejich prioritou je cítit se co možná nejlépe. Nejde zde o to, že by nabízené ubytovací podmínky bezdomovci považovali za tak strašné, že raději budou trpět venku. Naopak. Jde zde o to, že bezdomovci, kteří svou roli již přijali, přistupují k nocování na veřejných prostranstvích naprosto realisticky. Namísto "mytizování" pouze pragmaticky hodnotí, nakolik je pro ně nocleh na daném konkrétním místě komfortní a bezpečný. V okamžiku, kdy jsou schopni nalézt na veřejných prostranstvích takové místo, kde se vyspí relativně dobře, nemají důvod nabízené ubytovací kapacity využívat. Už samotné rámce, v nichž respondenti hovoří o sociálním ubytování, dávají vědět, že ke spánku na ulici přistupují jinak, než-li je v naší společnosti běžné. Byl-li by běžný občan postaven před volbu zda spát na ulici či v *nějaké* posteli, řešil by pouze, zda možnost spát v daném zařízení existuje nebo neexistuje. Odradit by ho mohly snad jen velmi špatné hygienické podmínky či pocit ohrožení vlastního života či zdraví. Pro mé respondenty jsou těmito důvody "papírování okolo", "dodržování času příchodu", "nesympatický vedoucí" či "nemožnost sledovat požadovaný televizní kanál".

Strava

Zařízení poskytující sociální služby velmi často poskytují zdarma určitý typ potravin. Předpokladem tedy je, že osoby bez příjmu jsou plně závislé na tom, co dostanou.

To se ovšem netýká Pavla: *"A já chodím ted'ka ted'ka chodíme do Alberta, nebudu jmenovat kam, ale chodíme do Alberta, a jak ti skončí ta akce, co je v Albertu, tak oni to pak vyhazují to prošlý vyhazují do kontajneru, ale je to jeden den propadlý. Tak to naflákám do igelitky vole a ještě z toho žijeme dva dny"*, ani Evžena: *„ (...) a máš plný dve igelitky žrádla a ne jako že ti někdo odkosne od řádku. To máš ještě zabalené, ty lidi se tak špatně nemajó vyhazují kurva ja nevim tady, ale proč bych měl vzít něco odkousnutýho, když si vezmu zalisovane. Není možný, abys v Praze umřel, chápeš to, jasně. Já když jsem přišel před já nevim nějakým deseti rokama, když jsem od ni utekl, tak jsem taky nevěděl jsem taky to taky nevěděl, proto jsem vykrádal ty chaty, a pak jsem zjistil že je to daleko rozumnější si ty peníze posbírat, chápeš a je to menší zlo"*, ani Václava: *"Tak jídlo, jídlo to je si koupím za prachy nebo dostanu tady od lidí už jsem tady dlouho tak už mě znaj, tak oni mi přinesou jídlo nebo takhle jo, kolikrát za mnou přijdou lidi že mi daj peníze nebo takhle, že nemusím ani somrovat, ale jinak somruju jako no. Ted'kon, že jo no kámoš hraje na buben, já vybírám nebo takhle"*. Jarda si rovněž jídlo kupuje za peníze, které vyžebra.

Schopnost obstarat si dostatečné množství potravin svépomocí výrazně formuje postoj bezdomovců k distribuované potravinové pomoci. Podmíněné poskytování potravin Pavla od přijímání této formy pomoci dokonale odrazuje: *"Na Naději taky nechodím...občas když chodej ty pouliční něco jako maš ty tu funkci (terénní sociální pracovníci z organizace Naděje) a oni chodej a když je potkam, oni jako ti daj listek jako jednorazovou pomoc, tak to tam du třeba jako na polívku ale jinak ne, protože když tam du na tu Naději, tak te vyzpovidaj, co , proč, ale je tam mladá holka(.) ktery bych ja moh dělat tatu a ona se ti ona se pta na uplny blbosti, ktery uplně mně z toho hlava jde kolem."*

Jiří je na tom podobně: *"To néééé, měl jsem na Naději s tím jedným panem...a tam už nechodím (na jídlo), lebo tam furt musíš čekat na sociálku a mě to nebavilo."*

Václav využíval potravinovou pomoc naposled v období, kdy byla poskytována nepodmíněně: *"Nechodím ani na ty charity nebo řák tak, jako jó, občas jsem zašel dřív jako, protože jsem vegetil i na hlaváku, tam to bylo celkem v pohodě, protože tam nebylo moc lidí jako od nas. Až ted' tam jsou zase hromada bezdáků (...) na hlaváku a chodil jsem na Naději. Ale přišel jsem jenom prostě a vzal jsem si do kelímku tu polívku teplou a ten chleba. To bylo všechno. Přes zimu. Něco teplýho do žaludku. Kdyžto tady jak jsem, vegetim tady, tak tady květinářka zaleje polívku, víš co, koupím čínskou polívku nebo kafe a vždycky nám to zaleje."*

Z těchto výpovědí je zřejmé, že zatímco poskytovatelé sociálních služeb vnímají podmíněnou distribuci potravin jako nástroj k "resocializaci" svých klientů, uživatelé - respondenti - v této podmíněnosti vidí pouze nepřijemnou formalitu, kterou je potřeba si přetrpět.

Tento systém opět předpokládá, že uživatel služby se nachází v tísnivé až zoufalé životní situaci, z níž se chce urychleně dostat ven. Z pohledu uživatelů - respondentů - se však nejedná o životně důležitou službu zajišťující jejich primární potřebu příjmu potravy. Berou ji jen jako jakýsi servis, který jsou **vzhledem ke svému životnímu stylu - nikoliv vzhledem ke své tíživé sociální situaci** - oprávněni využívat. Vzhledem k tomu, že sami nejsou ke změně tohoto životního stylu rozhodnutí, vnímají pokusy o jejich resocializaci ze strany poskytovatele služeb jen jako do značné míry nepochopitelnou komplikaci na cestě ke službě: *"Ale tam musíš nejprve za sociálkou a tady toto a kurva když už to a příklad ti řeknu, kurva kus koláču, tak kolem toho musíš mět podpisu, to si myslím že spíš tady ty lidi odrazujů."* (Evžen). Z formulace "to si myslím, že spíš tady ty lidi odrazujů" je patrné, že

Evžen předpokádá, že cílem sociální služby je zajistit potraviny co největšímu množství lidí. Tedy že navzdory osobním zkušenostem s touto službou nezaregistroval, že jejím hlavním cílem by měla být opět resocializace jejich uživatelů. Nikoliv jejich nasycení. Tento Evženův přístup však nevypovídá o špatné kvalitě či nesrozumitelnosti systému podmíněné pomoci, nýbrž o nezvratitelnosti Evženu sociální situace způsobem, který daná organizace používá. Opět se zde dostává do střetu předpoklad poskytovatele služby, že "zoufalá životní situace klienta není řešitelná svépomocí" s vnímáním vlastní životní situace klientem jako "způsobu života"- tedy nikoliv jako "zoufalé životní situace".

Vzhledem k omezenému prostoru jsem zde uvedl jen případ stravy a ubytování. Avšak v otázkách zdrojů příjmů či oděvů se situace příliš nemění, proto myslím není nezbytné tyto případy podrobně rozebírat.

Závěr

Nástroje **podmíněné sociální pomoci** bezdomovcům jsou založeny na předpokladu, že jejich cílová skupina se následkem materiálního nedostatku ocitla v kritické životní situaci, kterou není schopna řešit svépomocí. Poskytovatelé podmíněných služeb si kladou za cíl dopomoci klientům k trvale udržitelnému **bydlení a zaměstnání**, jelikož **věří, že právě absence těchto dvou faktorů představuje onu tzv. kritickou životní situaci**. Nepočítá však s možností, že život na ulici může být v mnohých případech pouze důsledkem nějakého hlubšího problému klienta, případně důsledkem absence uspokojivější alternativy v životě klienta.

V okamžiku, kdy klient svou životní situaci nevnímá jako kritickou a při tom využívá sociálních služeb, stává se jejich poskytování takovému klientovi dysfunkčním. To co je pro poskytovatele nástrojem, je pro klienta cílem (potravina, sprcha, ošacení) a to co je pro klienta pouze nástrojem umožňujícím přístup ke službě (podvolení se resocializaci), je pro poskytovatele cílem. Jako nástroj resocializace tohoto typu klientů by mohl být tento systém použitelný pouze za předpokladu, že klienti by na něm byli plně závislí. Avšak právě ti bezdomovci, kteří vnímají bezdomovství jako součást své identity, disponují sadou strategií a dovedností, které je závislosti na systému sociální pomoci zbavují. Takovýto sociální systém pak využívají jen do té doby, dokud je nenutí změnit stávající způsob života.

V této práci jsem chtěl upozornit na několik mylných předpokladů, na nichž je postavena politika podmíněného poskytování sociálních služeb a následných rizik, které plynou z její realizace. Existuje zde totiž významná skupina osob, které přijaly život na ulici jako svůj životní styl a to zejména díky osvojení si mnohých dovedností a strategií, které jim umožňují dlouhodobě přežívat v prostředí města s minimálním úsilím. Pokusíme-li se pomocí současné politiky podmíněné sociální pomoci resocializovat tyto osoby, jsem přesvědčen, že budeme neúspěšní.

Námětem dalších prací by dle mého soudu mělo být sledování spokojenosti s vlastní životní situací dlouhodobých bezdomovců a také zkoumání faktorů, které mohou být pro tyto osoby motivací ke změně životního stylu. Takovéto poznatky by měly být posléze brány v potaz při tvorbě dlouhodobých koncepcí sociální politiky a nahradit tak současnou tendenci redukovat potřeby bezdomovců na nalezení práce a bydlení.

Bibliografie

- Duffková J., Urban L., Dubský J; Sociologie životního stylu; Praha; Policejní akademie České republiky v Praze; 2007
- Jo Phelan; Bruce G. Link; Robert E. Moore; Ann Stueve; The Stigma of Homelessness: The Impact of the Label "Homeless" on Attitudes Toward Poor Persons; Social Psychology Quarterly; Vol. 60, No. 4. (Dec., 1997); pp. 323-337
- FOCUS, Marketing and Social Research; AD-HOC RESEARCH: Sociálně slabé skupiny optikou obyvatel města Prahy, 2007 (příloha APŘPB)
- David A. Snow; Leon Anderson; Identity Work Among the Homeless: The Verbal Construction and Avowal of Personal Identities; The American Journal of Sociology; Vol. 92; No. 6. (May, 1987); pp. 1336-1371
- Bauman Zigmunt; Globalizace; Mladá fronta; Praha; 1999
- Magistrát Hlavního města Prahy; Akční plán řešení problematiky bezdomovectví pro rok 2008; Praha 2008